

FOTOKRIVOTVORINE O JASENOVAČKOME LOGORU (1)

Ujugoslavenskoj, hrvatskoj i svjetskoj historiografiji tijekom više od šest desetljeća napisano je silno mnoštvo tekstova o jasenovačkom logoru, koji su popraćeni fotografijama. Budući da je broj autentičnih fotografija o logoru iz razdoblja 1941-1945. vrlo malen, jugoslavenske su se vlasti odmah nakon rata dale u fotokrivotvoriteljski posao. Plod tih nastojanja su danas »znanе« i »prepoznatljive« (toboznje) jasenovačke fotografije urezane u (pod) svijest mnogih ljudi. Donosimo neke od njih u nadi da će koristiti svima kojima je stalo do povijesne istine.

Tomislav Vuković

— Svojedobnim izjavama zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca da je jasenovački logor »sramotna ljaga za Nezavisnu Državu Hrvatsku« a okrutni postupci u njemu »zločin koji vapije u nebo«, nije potrebno ništa ni dodati niti oduzeti. Ubojstva nevinih zbog njihove nacionalne, vjerske ili ideološke pripadnosti ničim se na daju opravdati jer - kako je to nadbiskup također isticao - »svaki narod i svaka rasa... imade pravo na život dostojan čovjeka«. Razumije se da je, s njegova duboko vjerničkog motrišta, dostojanstvo ljudske osobe ukorijenjeno u samome Stvoritelju, pa je stoga njegovo pitanje u tom kontekstu i očekivano: »Ako je Bog svima podijelio to pravo, koja ga ljudska vlast može nijekati?« Jednako tako nadbiskup podsjeća da je upravo zato »katolička Crkva uvijek osuđivala, a i danas osuđuje svaku nepravdu i nasilje, koje se počinja u ime klasnih, rasnih ili narodnosnih teorija«. (Svi su citati iz knjige Alekse Bećingara: »Alojzije Stepinac, hrvatski kardinal«, Glas Končila i Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, 2. popravljeno i prošireno izdanje, Zagreb, 1993.)

To su univerzalna moralna načela koja vrijede za sva vremenska razdoblja i u svim povijesnim okolnostima, paje razumljivo i očekivano da je Crkva proglašila zagrebačkoga nadbiskupa Stepinca blaženikom. Naime, blaženike i svece

Katolička Crkva i papa stavljaju vjernicima za uzore, primjere i modele vjerničkoga življenja i odnosa prema svemu stvorenome, koje bi oni u svagdašnjemu životu trebali u što većoj mjeri slijediti. Stoga je, usputno, tvrdnja jednoga katoličkog povjesničara da se »Stepinac ne može uzmati kao univerzalni model za svako vrijeme« (Petar Jeleč: »Ne dajte da se dijeli Bosnak, »Svjetlo riječi«, Sarajevo, prosinac 2008) znanstveno teško održiva a ekleziološki vrlo upitna (dakako, ako se govori o pripadnosti istoj Katoličkoj Crkvi).

»Sed magis amica veritas!«

Na početku feljtona o fotokrivotvorinama o jasenovačkome logoru potrebno je istaknuti nedavno objavljenu knjigu Nataše Mataušić: »Jasenovac - fotomonografija« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac, 2008), koja je na vidjelo iznijela potpuno nove činjenice o da-

Manipuliranje fotografijama u formiranju javnoga mnijenja

| Primjer zlonamjerne manipulacije je i fotografija iz knjige »Odmetnička zverstva i pustošenje u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj«, koja je stavljena u potpuno drugi kontekst (jasenovačkog logora) i kojoj je dano potpuno drugo značenje (ustaškog zločina)

na (ne žrtava) postaje sjeme i opravdanje za novi planirani zločin« - kako je to također u pogovoru napisala ravnateljica jasenovačkoga spomen-područja Jovičić.

Djevojke nisu ni slutile...

Ti autori puno puta nisu uopće osjećali potrebu fotografiju učiniti relevantnim povijesnim dokumentom, tj. kritički i metodički utvrditi barem minimum potrebnih činjenica (podatak o mjestu i vremenu

li uopće smisla stalno upozoravati tu vrstu krivotvoritelja, budući da se mržnja ne može znanstveno obuzdati?

Pregledavajući knjige koje pišu i o jasenovačkom logoru, može se npr. naići i na idilični prizor tri mlade djevojke u narodnoj nošnji kako nasmijano i opušteno obasjane suncem razgovaraju sjedeći na zelenoj ledini. Nije, dakako, naveđeno o kojem je mjestu riječ, o kojim djevojkama (po izgledu nošnje mogle bi biti i Rusinke iz ukrajinskoga Užgoroda kao i Hrvatice iz Schafendorfa u južnom Gradištu u Austriji...), o vremenu kada je snimljena fotografija (po kvaliteti crno-bijelog snimka mogla bi biti i iz početka), o podacima kako i gdje su djevojke završile svoj životni vijek i sl., ali

je potpis pod sliku vrlo »uvjerljiv«: »Nisu ni slutile što im ustaše spremaju!« Dakle, riječ je o izopačenoj manipulaciji jedne potpuno »neutralne« i u biti »bezazlene« slike.

Opis najčešće donosi neistinu

O cijeloj toj problematici fotografije kao iznimno vrijednog povijesnog dokumenta, ali i sredstvu manipulacije, autorica Mataušić kratko je napisala: »Fotografije kao izuzetni povijesni dokumenti na najočigledniji i najneposredniji način dokumentiraju autentične događaje, pojave, prozore i stanja iz nekadašnje stvarnosti. One dobivaju punu vrijednost povijesnog dokumenta tek kada su kompletirane kritički utvrđenim činjenicama o sadržaju koji nose« (Mataušić, isto, str. 17).

Ali jednakost tako: »'Fotografija ne laže' - fraze i floskula koja se često koristi kako bi se naglasilo da je ona

| Nataša Mataušić u fotomonografiji o Jasenovcu prva je hrabro progovorila o fotografiji kao sredstvu manipulacije

izvorni i objektivni prikaz stvarnosti viđen fotokamerom i onih koji su bili prisutni u trenutku snimanja. No, bez obzira na to što takva fotografija predstavlja isječak iz objektivne stvarnosti, ne treba zaboraviti da iza objektiva stoji čovjek koji daje subjektivnu interpretaciju onoga što vidi. Već sam izbor detalja iz stvarnosti predstavlja njenu interpretaciju, a da ne govorim o mogućim izrežanim i namješteneim scenama. Fotografija može otkrivati, ali i iskrivljivati. Ona može biti glas istine, ali i sredstvo obmane, zavisno od toga u koju će se svrhu koristiti... Manipuliranje fotografskim materijalom u formiranju javnog mnijenja nije ništa novo, a naročito kada se svijet u slikama oblikuje u kriznim i ratnim vremenima, a u cilju prokazivanja 'istine' sukladne interesima vladajuće grupacije. Fotografija zbog samog načina svog nastanka ne može lagati, ali može poslužiti kao sredstvo neistine. Osim izravnog zahvata na samoj fotografiji (mogu se vrlo lako krivotvoriti jednostavnom upotrebljom kista, retuša ili škara), često je sporan upravo njihov opis. I najčešće upravo on donosi neistinu. Ista fotografija uz promijenjeni popratni opis dobiva sasvim drugačije značenje« (Mataušić, isto, str. 17-18).

Tu tvrdnju ona vrlo uvjerljivo dokazuje: »Kao primjer može poslužiti fotografija objavljena u knjizi 'Odmetnička zverstva i pustošenje u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj'. Prikazuje leš muškarca, golog poprsja, s razmrskanom lubanjom uz opis: 'Jedan od ubijenih Hrvata ekshumiran iz skupnog groba na Pašincu kod Priedora. Prednji dio glave sasvim razmrskan.' Ista fotografija objavljena je nekoliko godina kasnije u knjizi 'The Crimes of the Fascist Occupants and their Collaborators against Jews in Yugoslavia' (»Zločini fašističkih okupatora i njihovim pomagača protiv Židova u Jugoslaviji«), u dijelu koji se odnosi na KL (koncentracijski logor, op. T.V.) Jasenovac, ali ovaj put s opisom: 'Ustaška žrtva s razmrskanom glavom.' Ista fotografija mrtvog muškarca prikazana je, dakle, kao zločin partizana i kao zločin ustaša. Nažalost, to nije rijedak primjer« (Mataušić, isto, str. 18-19). Nastavljaju se

FOTOKRIVOTVORINE O JASENOVACKOME LOGORU (2)

Ujugoslavenskoj, hrvatskoj i svjetskoj historiografiji tijekom više od šest desetljeća napisano je silno mnoštvo tekstova o jasenovačkom logoru, koji su popraćeni fotografijama. Budući da je broj autentičnih fotografija o logoru iz razdoblja 1941-1945. vrlo malen, jugoslavenske su se vlasti odmah nakon rata dale u fotokrivotvoriteljski posao. Plod tih nastojanja su danas »znanje« i »prepoznatljive« (tobožnje) jasenovačke fotografije urezane u (pod)svijest mnogih ljudi. Donosimo neke od njih u nadi da će koristiti svima kojima je stalo do povijesne istine.

Tomislav Vuković

— Uz otkrića znanstvenog istraživanje o fotokrivotvorinama o jasenovačkom logoru, koje je Nataša Mataušić objavila u knjizi »Jasenovac - fotomonografija« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac, 2008), feljton će donijeti i druge fotografije vezane za Jasenovac, kojima se također manipuliralo i manipulira sve do današnjih dana.

Krivotvorine u četiri od pet naslova

Naime, odabirom tek manjeg broja naslova (riječ je o šezdesetak knjiga na hrvatskom, srpskom, engleskom, njemačkom, francuskom i slovenskom jeziku, te deset internetskih stranica na srpskom, engleskom, njemačkom i španjolskom jeziku) koji se izravno bave problematikom ustaških logora u Jasenovcu i Staroj Gradiški, lako je doći do zaključka da velika većina onih, koji su slike popraćeni (gotovo 80%, što znači četiri od pet naslova) imaju na svojim stranicama krivotvorine!

Prema relevantnim istraživanjima, o ustaškom logoru Jasenovac objavljeno je do g. 2000., točno 2.396 uradaka, tj. 1.106 knjiga, 1.482 memoarska zapisa i znanstvena članka, te 108 zbiraka dokumenata. Nakon te godine intenzitet tiskanja knjiga o jasenovačkom logoru nije nimalo smanjen, tako da je njihov konačan broj danas nepoznat, ali sigurno uvelike prelazi spomenute podatke, jer su o toj temi objavljene i nove brojne knjige i u Hrvatskoj i izvan nje, i na hrvatskom jeziku i na drugim inozemnim jezicima, i na latinici i na cirilici.

Dobro je spomenuti barem neke od njih. Tako je npr. u Srbiji g. 2007. objavljena knjiga: »Jasenovac: uloga Vatikana u nacističkoj Hrvatskoj« (Milan Bulajić, Fond za istraživanje genocida, Beograd), pa g. 2004.: »Nomenklatura zla« (Marko Kačevenda, Nikola Pašić, Beograd), g. 2001. od istoga autora: »Srbi u NDH: izabrani dokumenti«, a g. 2002.: »Genocidom do velike Hrvatske« (Vasilije Krestić, Gambit, Jagodina), itd.

Od BiH izdanja vrijedi spomenuti npr. knjigu objavljenu g. 2006.: »Bošnjaci u jasenovačkom logoru« (Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo).

U Hrvatskoj su jednako tako nakon 2000. objavljene knjige o Jasenovcu, npr. g. 2008.: »Magnissimum crimen: pola stoljeća revizionističke povijesti jasenovačkoga logora« (Antun Miletić u svom trotomnom djelu stavio je jednu od tih

Kako je Slovensko primorje dospjelo u Jasenovac?

Prema relevantnim istraživanjima, o ustaškom logoru Jasenovac do g. 2000. objavljeno je točno 2.396 uradaka, tj. 1.106 knjiga, 1.482 memoarska zapisa i znanstvena članka, te 108 zbiraka dokumenata. Nakon te godine intenzitet tiskanja knjiga o jasenovačkom logoru nije nimalo smanjen, tako da je njihov konačan broj danas nepoznat, ali sigurno uvelike prelazi spomenute podatke, jer su otada objavljene i nove brojne knjige i u Hrvatskoj i izvan nje, i na hrvatskom jeziku i na drugim inozemnim jezicima, i na latinici i na cirilici.

F2

F3

F4

● Fotografije F-2, F-3 i F-4, koje prikazuju brutalno pogubljenje dvojice uhićenih partizana od strane njemačkih vojnika u Slovenskom primorju, brojni su autori stavljali u kontekst zločina počinjenih u jasenovačkom logoru

nizma u Hrvatskoj« (Salomon Jazbec, Margelov institut, Zagreb), g. 2004: »Izabran za umiranje« (Ervin Miller, Durieux, Zagreb i Otvoreni kulturni forum, Cetinje), g. 2003: »Genocid nad Romima: Jasenovac 1942«, Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac), g. 2006: »Jasenovac Memorial Site« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac) i od istoga izdavača: »Poimenični popis žrtava koncentracijskog logora Jasenovac 1941-1945«, (Jelka Smreka, Đorđe Mihovilović, Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac).

Problematični »značci« jasenovačkoga logora

Na inozemnim jezicima izdavaštvo o Jasenovcu nije zaostajalo, pa je tako npr. g. 2006. objavljena knjiga na engleskom: »Jasenovac and the Holocaust in Yugoslavia« (Jasenovac Research Institute, Brooklyn, USA), a g. 2001. na francuskom: »Le grande Croatie: le génocide comme projet politique: essai« (Vasile Krestić, L'Age d'Homme, Lausanne).

Vrlo su česte i potresne tri fotografije (nisu prepričljive za gledanje djeci i osobama slabijih živaca), koje se najčešće objavljaju uz temu o jasenovačkom logoru, o brutalnom smaknuću dvojice zarobljenih muškaraca odrubljenjem glava. O njima autorica Mataušić donosi:

»Prema kustosu Odjela za dokumentarnu fotografiju toga muzeja (slovenski Muzej novejše zgodovine u Ljubljani, op. T. V.) prikazuju zločin pripadnika SS divizije Prinz Eugen nad dva nepoznata borca Vojkove brigade na području Idrijske Krnice 11. lipnja 1944.« (Mataušić, isto, str. 75). Iako i taj podatak

slika u potpuno drugi kontekst: »Ustaše iz Jasenovca (sva su isticanja moja, T. V.) ubijaju sjekirom žrtve« (»Koncentracijski logor Jasenovac 1941-1945: dokumenti«, knjiga 3, Narodna knjiga, Beograd, 1986, str. 222).

S istim su krivotvoriteljskim ciljem fotografije korištene i u pokretnoj izložbi Spomen-područja Jasenovac, što pokazuju njihovi opisi: »Živima za pamćenje: Glave jasenovačkih logoraša u Gradini«, »Činili su što nitko nije činio; Stravično ogledalo ustaškog zločina« (Mataušić, isto, str. 75).

Što zapravo prikazuju »sporne fotografije?«

Prva, nazovimo je F-2, (u prvoj nastavku feljtona je F-1) prikazuje skupinu njemačkih vojnika koja »gleda kako njemački časnik, s osmijehom na licu, zamahuje sjekirom prema vratu muškarca« (Mataušić, isto, str. 74).

Na drugoj je, F-3, »isti sadistički

prizor, osim što je žrtva drugi muškarac, a egzekutor gol do pojasa« (isto).

»Na trećoj je fotografija (F-4, op. T. V.) odsječenih glava postavljenih na stol« (isto). Treću fotografiju autorka i pobliže opisuje: »Prikazuje posljedice zločina počinjenog nad dvojicom muškaraca, odnosno dve odrezane muške glave. Počiniteljima zločina činilo se vrlo zabavnim glave staviti na stol, te jednoj staviti kapu, a u usta cigaretu« (Mataušić, isto, str. 72).

Znakovito je da jugoslavenski »značci« povijesti jasenovačkoga logora nisu smatrali važnim u tom slučaju uvažiti natpis: »Osvetimo

krv i patnje naše braće iz Slovenskog primorja« u »organu Komunističke partije Jugoslavije« - »Borbic« od 29. studenoga 1944., u kojem je izričito stajalo da su »jedinice našeg IX. korpusa... uništile jedan njemački štab i u njegovoj arhivi pronašli ova tri strahovita dokumenta«, s pojašnjenjem: »U jednom selu, sjeverno od Trsta, Nijemci su odsjekli glave dvojici naših rodoljuba« (Mataušić, isto, str. 72).

Lica vojnika u njemačkim odorama

Usputno, iako nije izravno vezano za jasenovački logor, i dr. Milan Bulajić nije mogao odoljeti krivotvoriteljskom nagonu pa je jednu od fotografija stavio u sasvim »dešeti« kontekst, bez ikakve potrebe znanstvenog dokazivanja svoje tvrdnje: »U tijeku Luburićeve ofenzive (?) u Slavoniji kolovoza 1942. načinjen je ovaj snimak na kome se

vide ustaše kako žrtvi odsječaju glavu« (»Ustaški zločini genocida i suđenje Andriji Artukoviću 1986.

godine«, Globus, Zagreb, 1988). Fotografija je, očito namjerno, »tako loše reproducirana da se odore vojnika, koje bi upućivale o kojim se vojnim postrojbama radi, uopće ne prepoznaju« (Mataušić, isto, str. 74).

Čak je i poslijeratna jugoslavenska Državna komisija za istraživanje zločina okupatora i njihovih pomagača, koja je u puno slučajeva krajnje nekritički, neobjektivno i pristrano »odrađivala« svoj posao, u svom izješču Međunarodnom vojnom sudu u Nürnbergu objavila spomenute fotografije bez upotrebljavanja škara ili željenog izreza, tako da se mogu razaznati lica okupljenih vojnika u njemačkim odorama.

bljavanja škara ili željenog izreza, tako da se mogu razaznati lica okupljenih vojnika u njemačkim odorama, što potvrđuju ovaj put, sa svim točno, njihovi opisi: 'Zvjezarskih lica, nasmijani njemački vojnici sjekirom odsjecaju glave dvojice zarobljenih boraca u Sloveniji i snimaju trenutak svog najvećeg zločinačkog zadovoljstva, trenutak udara sjekirom' (Mataušić, isto, str. 74).

Nakraj, dobro je navesti barem neka »glasovita« djela u kojima je objavljena jedna od spomenutih fotokrivotvorina. Tako je Vladimir Dedijer u svome pozamašnom djelu na njemačkom jeziku: »Jasenovac - das jugoslavische Auschwitz und der Vatikan« (Ahriman-Verlag, Freiburg, 1993) na str. 146 pod br. 9 objavio fotografiju F-2 s potpisom, na njemačkom: »Ustaša s osmijehom na licu odsjeca glavu jednom čovjeku.«

Dedijer je drugu je fotografiju, F-3, objavio (zapravo tek njezin dio) i u izdanju na engleskom jeziku: »The Yugoslav Auschwitz and the Vatikan: the Croatian massacre of the Serbs during World War II« (Prometheus Books, Buffalo New York; Ahroman-Verlag, Freiburg, 1992) s potpisom, na engleskom: »Ustaša sa

dističkom izrazom lica dok odrubljuje glavu muškarca sjekirom.«

I Branimir Stanojević je u djelu »Ustaški ministar smrti: anatomija zločina Andrije Artukovića« (2. izdanje, »Nova knjiga«, Beograd, 1986) objavio fotografiju F-2 s potpisom: »Slike iz života. Ustaška zvjerstva, propusnica za najsramnije stranice istorije.«

Već spomenuti Milan Bulajić i u drugoj je svojoj knjizi: »Jasenovac: ustaški logor smrti: srpski mit?« (Muzej žrtava genocida, Beograd, 1999) objavio fotografiju F-2 na str. 407 s potpisom: »Brutalni zajednički masakri zatočenika.«

NASTAVLJA SE

FOTOKRIVOTVORINE O JASENOVACKOME LOGORU (3)

Ujugoslavenskoj, hrvatskoj i svjetskoj historiografiji tijekom više od šest desetljeća napisano je silno mnoštvo tekstova o jasenovackome logoru, koji su popraćeni fotografijama. Budući da je broj autentičnih fotografija o logoru iz razdoblja 1941-1945. vrlo malen, jugoslavenske su se vlasti odmah nakon rata dale u fotokrivotvoriteljski posao. Plod tih nastojanja su danas »znane« i »prepoznatljive« (tobožnje) jasenovacke fotografije urezane u (pod)svijest mnogih ljudi. Donosimo neke od njih u nadi da će koristiti svima kojima je stalo do povijesne istine.

Tomislav Vuković

— Nataša Mataušić u knjizi »Jasenovac - fotomonografija« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac, 2008) donosi uz ostalo i primjer najgrubljega svjesnog i namjernog krivotvorenja: »Kao ilustracija može nam poslužiti primjer friza - fotografije velikih dimenzija na bivšem stalnom postavu Memorijalnog muzeja u Jasenovcu« (Mataušić, isto, str. 19), autora Dragoja Lukića i Antuna Miletića.

»Naime, od 19 fotografija (postavljenih bez popratnih opisa, što bi vjerojatno trebalo upućivati da se odnose na prezentiranu temu, odnosno KL Jasenovac) samo su se dvije pouzdano odnosile na KL Jasenovac (fotografija logorske žice uz rijeku Savu i već gotovo raspadnutih leševa zatočenika u rijeci Savi), a vjerojatno su snimljene u svibnju ili lipnju 1945. godine... Treća je prikazivala leševe zatočenika ustaškog logora u Lepoglavi, a snimljena je također po završetku rata na željezničkoj stanici Lepoglava. Izvorna fotografija je izrezana (sva su isticana moja, T. V.) tako da se ne vidi ploča postavljena pokraj leševa na kojoj piše: 'Radni logor Lepoglava'« (Mataušić, isto, str. 20).

»Nečitljive« vojničke oznake

Sljedeći primjer također pokazuje kako su se pojedini autori odnosili prema fotografijama kao važnim povijesnim dokazima. Bez ikakvih namjera da dokažu svoje tvrdnje, bez čvrstih dokaza o počiniteljima zločina, oni su istu fotografiju po potrebi stavljali na potpuno različite lokacije: u Jasenovac, Liku, istočnu Hercegovinu ili na neko nepoznato mjesto: »Kako se jedna te ista fotografija s različitim opisima može koristiti za ilustriranje ustaškog zločina počinjenog na mjestu sukladno autorskim pretenzijama, vrlo rječito govori fotografija koja prikazuje likvidaciju muškarca nad grobnom jamom (F-5, op. T. V.). Desno stoji grupa vojnika (oznake na kapama koje bi ih svrstale u bilo koju postrojbu nisu 'čitljive'). Muškarca nad grobnom jamom obučenog u seoske hlače i košulju drži za ruke savijene na ledima nasmiješeni muškarac, drugi ga pridržava lijevom rukom, a u desnoj drži nož. U pozadini lijevo nalazi se grupa civila i vojnika. Originalna fotografija nalazi se u Hrvatskom državnom arhivu s opisom koji ne određuje ni mjesto ni vrijeme: 'Ustaše kolju nad jamom - skupnom grobnićom'. U knjizi 'Prva godina NOR-a...' (»Prva godina narodnooslobodilačkog rata na području Karlovca, Korduna, Like, Gline, Gorskog kotara, Pokuplja i Žumber-

Od nepoznatoga mjesta preko Like i Hercegovine do Jasenovca

ka«, Zbornik III, Historijski arhiv u Karlovcu, Karlovac, 1971, op. T. V.) dobila je opis: 'Ustaška zvijerstva u Lici, 1942'. U knjizi Milana Bulajića (»Ustaški zločini genocida i suđenje Andriji Artukoviću 1986. godine«, knjiga 2, Globus, Zagreb, 1988., op. T. V.): 'Ustaški koljači spremaju se da ubiju jednog zatočenika u Jasenovcu, 1942'. Antun Miletić donosi pak opis: 'Jasenovacke ustaše na djelu' (»Koncentracioni logor Jasenovac 1941-1945: dokumenti«, knjiga 1, Narodna knjiga, Beograd, 1986). No, to nije sve. U katalogu izložbe 'Jasenovac, sistem ustaških logora smrti' Muzeja Vojvodine iz Novog Sada i Muzeja Žrtava genocida iz Beograda, fotografija g. 1994. ima sljedeći opis: 'U ljeto 1941. jame u istočnoj Hercegovini su napunjene tisućama Srba' (Mataušić, isto, str. 38-40).

Bez obzira tko god bio počinitelj zločina i gdje god se on dogodio, za mnoge je autore sve u vezi sa spomenutom fotografijom savršeno jasno.

Varijacije na slovenskom...

Tako Milan Bulajić u djelu »Jasenovac: ustaški logor smrti: srpski mit?« (Muzej Žrtava genocida, Beograd, 1999) na str. 147. objavljuje sliku s potpisom: »Ustaški koljači spremaju se da ubiju zatočenika u Jasenovcu 1942. (Vojni muzej u Beogradu - Fotoarhiv)«.

Antun Miletić u već citiranoj knjizi, »Koncentracioni logor Jasenovac 1941-1945: dokumenti« (svezak I, Narodna knjiga, Beograd, 1986), na str. 107. također je stavljao u jasenovacki kontekst: »Jasenovacke ustaše na djelu«.

Nikola Nikolić u djelu »Jasenovacki logori: u paklenom kotlu« (Vlastita naklada, Zagreb, 1968) nije se ipak usudio odrediti mjesto gdje je snimljen zločin jer je objavljivo na str. 231. s potpisom: »Klanje nad jamom«. Isto je to učinio i u djelu koje mu je prevedeno na slovenski jezik: »Taborišće smrti Jasenovac« (Borec, Ljubljana, 1969) jer je na str. 237. ispod sporne fotografije stavio potpis: »Gnusna podivjanost ustaških zločincev - klanje nad jamo«.

O hrabrosti i znanstvenom poštenju Nataše Mataušić govor i činje-

F6

F7

F8

● Već sam pogled na slike F-6, F-7 i F-8 pobuduju zgražanje i suošćenje prema nevinim židovskim žrtvama, pa je svako manipuliranje njihovim patnjama nedopustivo i bešćutno: Zbog čega se ona stavljuju u kontekst jasenovackoga logora kada s njime nemaju baš nikakve veze?

nica da je fotomonografijom korigirala (ili barem dovela pod upitnik) čak i vlastito prijašnje djelo. Naime, u svojem uratku »Jasenovac 1941-1945. Logor smrti i radni logor« (Jasenovac - Zagreb, 2003) spornu je fotografiju objavila na str. 25, ne upuštajući se u kategoričku tvrdnju o mjestu na kojem je snimljena: »Likvidacija muškaraca nad grobnom jamom. U pozadini lijevo grupa ljudi čeka na likvidaciju. Fotografija vjerojatno snimljena 1941. godine u Lici, a prema nekim mišljenjima u istočnoj Hercegovini, u doba najmasovnijih ustaških progona.«

No, zato za španjolski web-portal »za umjetnost, kulturu, povijest i politiku« - www.almendron.com nema nikakve dvojbe jer u napisu: »Jaseno-

vac, logor strave« donosi fotografiju s potpisom: »Masovne egzekucije u blizini koncentracionog logora Jasenovac«.

O fotografiji je jednako tako samouvjerenia i islamska međunarodna stranica na engleskome jeziku www.prophetofdoom.net, u napisu »Ustaše« od 26. VII. 2007, koji je objavljivo s potpisom: »Ustaše ubi-

jaju Srbe i Židove u Jasenovcu. Ovaj je prizor dovoljno atraktivno zabavlja gomilu promatrača, od kojih su neki tek tinejdžeri.«

Manipulacija židovskim stradanjima

Još se tri fotografije, koje pobuduju zgražanje, vezuju za jasenovacki logor. Na prvoj i drugoj je židovska djevojčica s označom na grudima (F-6) i ledima (F-7), a na trećoj židovska žena (F-8) bez očiju. O prvoj autorica Mataušić govori: »Fotografija djevojčice obilježene židovskim znakom dovoljno je potresna i bez netočne interpretacije. Nošenje židovskog znaka uvodi se u nekim mjestima Hrvatske već od travnja 1941. godine.

Od 19 fotografija (postavljenih bez popratnih opisa, što bi vjerojatno trebalo upućivati da se odnose na prezentiranu temu, odnosno KL Jasenovac) bivšega stalnog postava Memorijalnoga muzeja u Jasenovcu, samo su se dvije pouzdano odnosile na KL Jasenovac.

Kako su ih propisivali lokalni ustaški organi vlasti, nisu bili istovjetni u svim mjestima. U Zagrebu je tako, odredbom Ustaškog redarstvenog povjerenstva - Židovski odsjek - Bogovićeva ulica 7 (u izvorniku je pogreškom napisano »Bogovićeva«, op. T. V.), od 22. svibnja 1944. godine bilo propisano da svi Židovi, bez obzira na dob (dakle i dojenčad) moraju nositi

sku označu prisivenu na grudima, nego tek jedno kratko vrijeme žuti povez oko ruke koji ih je razlikovan od srpskih zatočenika s bijelim povezom i hrvatskih s plavim povezom. Dakle, fotografija žene nikako nije snimljena u Jasenovcu, ali to nije predstavljalo problem nekim autorima da je prikažu kao »jasenovacku žrtvu«, kao što je to učinio Branimir Stanojević u knjizi »Ustaški ministar smrti; anatomska zločina Andrije Artukovića« (»Nova knjiga«, Beograd, 1986, drugo izdanje).

Istu je tu tvrdnju engleskim i njemačkim čitateljima odasao i Vladimir Dedijer u knjizi »The Yugoslav Auschwitz and the Vatican: the Croatian massacre of the Serbs during World War II« (Prometheus Books, Buffalo New York; Ahrom-Verlag, Freiburg, 1992), koji je na str. 251. pod zajednički potpis za više slike, među kojima je i Židovka bez očiju, stavio: »Različite metode ubijanja u Jasenovcu«, i u knjizi »Jasenovac - das jugoslavische Auschwitz und der Vatikan« (Ahriman-Verlag, Freiburg, 1993), str. 146. u potpisu slike br. 10: (»Oči ove seljanke izvađene su za zbirku očiju Ante Pavelića«).

NASTAVLJA SE

F5

● Premda na fotografiji F-5 nije moguće razaznati o kojim je vojnicima riječ, gdje i kada je ona snimljena, gotovo svi se autori slažu da je riječ o zločinu u Jasenovcu

FOTOKRIVOTVORINE O JASENOVACKOME LOGORU (4)

Ujugoslavenskoj, hrvatskoj i svjetskoj historiografiji tijekom više od šest desetljeća napisano je silno mnoštvo teksta o jasenovačkome logoru, koji su popraćeni fotografijama. Budući da je broj autentičnih fotografija o logoru iz razdoblja 1941-1945. vrlo malen, jugoslavenske su se vlasti odmah nakon rata dale u fotokrivotvoriteljski posao. Plod tih nastojanja su danas »znanee« i »prepoznatljive« (tobozne) jasenovačke fotografije urezane u (pod)svjjet mnogih ljudi. Donesimo neke od njih u nadi da će koristiti svima kojima je stalo do povijesne istine.

Tomislav Vuković

— U nizu fotografija, kojima se desetljećima nakon završetka Drugoga svjetskog rata manipuliralo u historiografiji i koja je postala »prepoznatljiva« za ustaške zločine u jasenovačkome logoru, jest i ona s prizorom žrtava izbačenih na obalu Save, F-9. O njoj Nataša Mataušić u djelu: »Jasenovac - fotomonografija« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac, 2008) piše: »I ona se vrlo često upotrebljava za ilustraciju zločina počinjenih u KL Jasenovac. Tako i autor drugog stalnog postava Memorijalnog muzeja u Jasenovcu u svojoj knjizi, zborniku dokumentata objavljuju netočan opis: 'Žrtve ustaških zločina u Jasenovcu' (Antun Miletić: »Koncentracijski logor Jasenovac 1941-1945: dokumenti«, knjiga I, Narodna knjiga, Beograd, 1986, str. 403., op. T. V.). Ali, fotografiju ne donosi u izvornom obliku. Desni dio fotografije je izrezao (sva su isticanja moja, T. V.) tako da se ne vidi ženska nogu u cipelama s visokom potpeticom (Mataušić, isto, str. 21).

Pobjednici pišu povijest!

Zašto su Dragoje Lukić i Antun Miletić, autori stalnog postava Memorijalnog muzeja u Jasenovcu, to učinili? Zbog vrlo jednostavnog, ali krajnje znanstveno-nepoštenog i zlonamjerno-krivotvoriteljskog razloga. Bilo im je potpuno jasno da jasenovačke zatočenice nisu mogle imati visoke potpetice, jednako kao što ni pogubljeni muškarci, zatočenici na istoj slici, nisu nosili vojničke odore i cipele (cokule), pa su je morali nekako prilagoditi vlastitim »okvirima«. Osim toga, s tom je fotografijom nužno povezati još jednu vrlo važnu činjenicu koju spominje autorica Mataušić: »Državna krugovalna postaja Zagreb izvijestila je 6. svibnja 1945. godine da su prigodom ulaska u Sisak partizani ubili oko 400 građana« (Mataušić, isto, str. 23).

Dakle, najvjerojatnije je riječ upravo o tim žrtvama partizanskih poslijeratnih pogubljenja u Sisku, u to doba uobičajenim i čestim u svim dijelovima Hrvatske, koja su onda pripisana ustašama u jasenovačkom logoru. Ne preostaje drugo nego se prisjetiti stare izreke kako pobjednici pišu povijest.

No, vidjevši užasan prizor na savskoj obali kod Siska, danas nitko ni slučajno neće postaviti pitanje o počiniteljima zločina jer se unaprijed »zna« da su to ustaše i da »oslobodioci«, prema tvrdnjama najviših državnih dužnosnika u sadašnjoj Hrvatskoj, takvo što nisu mogli počiniti!

Kako je partizanski masakr pripisan ustašama

F9

F10

F11

● Fotografije F-9 i F-10 brojni autori objavljaju u kontekstu jasenovačkih žrtava, iako one na prvoj slici sigurno nisu a na drugoj je vrlo upitno čije su

● Vjesnik je objavio fotografiju F-11 pripisujući zločin ustašama, ali gotovo dva tjedna nakon partizanskih egzekucija u Sisku

bodioci«, prema tvrdnjama najviših državnih dužnosnika u sadašnjoj Hrvatskoj, takvo što nisu mogli počinici. Za to su se potrudili i brojni znanstveni »autoriteti« koji su domaćoj i svjetskoj javnosti podastri li izokrenutu povijesnu »istinu«.

Zahvati srpsko-pravoslavnog episkopa

Tako je, u feljtonu često spominjani, Vladimir Dedijer u djelu »The Yugoslav Auschwitz and the Vatican: the Croatian massacre of the Serbs during World War II« (Prometheus Books, Buffalo New York, Ahroman-Verlag, Freiburg, 1992) na str. 253. objavio spomenuto fotografiju sa zajedničkim potpisom za više slika: »Različiti načini ubijanja u Jasenovcu«. Isti je autor i u knjizi na njemačkome: »Jasenovac - das jugoslavische Auschwitz und der Vatikan«, (Ahriaman-Verlag, Freiburg,

»Žrtve ustaškog bestijanja izvučene iz rijeke Save«.

Branimir Stanojević se također pridružio tom krugu »znanstvenika« objavivši fotografiju s kratkim potpisom: »Granik. Žrtve« (»Ustaški ministar smrti - Anatomija zločina Andrije Artukovića«, 2. izdanje, »Nova knjiga«, Beograd 1986).

Internetska stranica Američkoga memorijalnog muzeja holokausta u Washingtonu, www.ushmm.org, donosi sliku s potpisom: »Žrtve ustaških zločina (hrvatskih fašista) na obalama rijeke Save. Jasenovački koncentracijski logor (Jugoslavija) između 1941. i 1945.«

»350.000 ljudi, žena i djece«?

Fotografija F-9 samo je jedna u nizu fotografija o zločinu u Sisku koje se vezuju uz jasenovački logor. Naime, brojni autori o jasenovačkim

ti« (knjiga II, Narodna knjiga, Beograd, 1986) na str. 925. objavio fotografiju F-9 s opisom: »Ustaše su prije svog bijega iz Stare Gradiške, Jasenovca i Siska poubijali sve preostale zatočenike.«

Istu je sliku objavio i, također već često spominjani, Milan Bulajić u knjizi »Tudjman's 'Jasenovac myth': genocide against Serbs, Jews and Gypsies« (Stručna knjiga, Beograd, 1994) u poglavljiju »Logor smrti«, bez potpisa. A Egon Berger u svojoj knjizi »44 dana u Jasenovcu« (Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1966) donosi fotografiju F-10 s potpisom na str. između 64. i 65: »Nakon povlačenja u strahu pred osvetom zatočenika, ustaše su počeli s likvidiranjem ostataka logoraša koji su do tada preživjeli krvavi teror.«

Dragoje Lukić u djelu: »Rat i djeca Kozare« (Narodna knjiga, Beograd, 1979) na str. 49. u opisu fotografije F-10 predstavlja se i kao (opskurni) kva-

zimatematicar koji nema potrebe dokazivati svoje brojewe: »Na Gradini, desnoj obali Save u toku rata ubijeno je 350.000 ljudi, žena i djece. Gradina je najveće ratno groblje u Jugoslaviji.« Miletić i fotografiju F-10 objavljuje u citiranome djelu s potpisom: »Svakodnevni prizori na obalama Save u godinama ustaških zločina u Jasenovcu« (Miletić, isto, knjiga II, str. 585). U djelu Nataše Mataušić »Jasenovac 1941-1945. Logor smrti i radni logor« (Jasenovac - Zagreb, 2003) prije njezinih novijih znanstvenih spoznaja, ispod fotografije F-10 na str. 90. napisano je: »Na obali rijeke Save, Logor III Ciglana, svibanj 1945. Leševa. Lijeva strana rijeke Save ispod Jasenovca« (Mataušić, isto, str. 23).

Ponovno je za ilustraciju o rasprostranjenosti fotokrivotvorina o jasenovačkim zločinima potrebno spomenuti barem neke autore. Tako je jedan od tobože najvećih autorita o ovoj problematiki, ali već pričan broj puta spominjan Antun Miletić u djelu »Koncentracijski logor Jasenovac 1941-1945: dokumen-

ta« (knjiga II, Narodna knjiga, Beograd, 1986) na str. 925. objavio fotografiju F-9 s opisom: »Ustaše su prije svog bijega iz Stare Gradiške, Jasenovca i Siska poubijali sve preostale logoraše kao što pokazuje jedna od masovnih grobnica na slici - iz privatne kolekcije« («Vatikan i Jasenovac: dokumenti», Rad, Beograd, 1987, slika br. 13, između str. 352-353; »Vatikan i Jasenovac: dokumenti», Rad, Beograd, 1987, slika br. 13, između str. 352-353; »The Yugoslav Auschwitz and the Vatikan: the Croatian massacre of the Serbs during World War II«, Prometheus Books, Buffalo New York, Ahriaman-Verlag, Freiburg, 1992, str. 308; »Jasenovac - das jugoslavische Auschwitz und der Vatikan«, Ahriaman-Verlag, Freiburg, 1993, slika br. 14, na str. 194). Isto su to učinili i neki drugi autori.

NASTAVLJA SE

zimatičar koji nema potrebe dokazivati svoje brojewe: »Na Gradini, desnoj obali Save u toku rata ubijeno je 350.000 ljudi, žena i djece. Gradina je najveće ratno groblje u Jugoslaviji.« Miletić i fotografiju F-10 objavljuje u citiranome djelu s potpisom: »Svakodnevni prizori na obalama Save u godinama ustaških zločina u Jasenovcu« (Miletić, isto, knjiga II, str. 585). U djelu Nataše Mataušić »Jasenovac 1941-1945. Logor smrti i radni logor« (Jasenovac - Zagreb, 2003) prije njezinih novijih znanstvenih spoznaja, ispod fotografije F-10 na str. 90. napisano je: »Na obali rijeke Save, Logor III Ciglana, svibanj 1945. Leševa. Lijeva strana rijeke Save ispod Jasenovca« (Mataušić, isto, str. 23).

Ponovno je za ilustraciju o rasprostranjenosti fotokrivotvorina o jasenovačkim zločinima potrebno spomenuti barem neke autore. Tako je jedan od tobože najvećih autorita o ovoj problematiki, ali već pričan broj puta spominjan Antun Miletić u djelu »Koncentracijski logor Jasenovac 1941-1945: dokumen-

FOTOKRIVOTVORINE O JASENOVAČKOME LOGORU (5)

U jugoslavenskoj, hrvatskoj i svjetskoj historiografiji tijekom više od šest desetljeća napisano je silno mnoštvo tekstova o jasenovačkome logoru, koji su popraćeni fotografijama. Budući da je broj autentičnih fotografija o logoru iz razdoblja 1941-1945. vrlo malen, jugoslavenske su se vlasti odmah nakon rata dale u fotokrivotvoriteljski posao. Plod tih nastojanja su danas »znane« i »prepoznatljive« (toboznje) jasenovačke fotografije urezane u (pod)svijest mnogih ljudi. Donosimo neke od njih u nadi da će koristiti svima kojima je stalo do povijesne istine.

Tomislav Vuković

— Nataša Mataušić problematizira u svojoj knjizi: »Jasenovac - fotomognografija« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac, 2008) i gotovo nezaobilaznu fotografiju F-12 u brojnim uracima o jasenovačkome logoru: »Vrlo često objavljivana fotografija u tisku sa sasvim netočnom legendom (sva su isticanja u tekstu moja, T. V.): 'Odvođenje naroda u logor'. Prikazuje nepreglednu kolonu žena na prašnom neasfaltiranom putu, predvođenu ustaškim vojnikom. To su uglavnom mlade žene sa zavežljajima u rukama. Pitanje koje se nameće samo od sebe, ukoliko navedeni opis smatramo istinitim je: 'A gdje su djeca i starci?' Jer u logor su nakon kozaračke ofenzive u srpnju 1942., a prema bezbrojnim sjećanjima, odvođeni svi zajedno. Stoga je vjerojatnije da se radi o odvođenju žena iz logora Stara Gradiška na prisilni rad u Njemačku, putem iz logora prema Okučanima gdje se nalazila najbliža željeznička postaja. Zanimljivo je da je ova fotografija najčešće objavljivana **režnjem krajnje lijevog dijela** na kojima se vidi grupa muškaraca, seoska zaprežna kola i starija ženska osoba pored neke domaće životinje« (Mataušić, isto, str. 204).

Tko su žene sa svežnjevima?

Citirana je kritička primjedba logička i argumentirana, no čini se, samo djelomično točna, jer je već površnom analizom fotografije lako je zaključiti kako prizor žena u koloni nameće nekoliko opravdanih pitanja. Naime, one su čiste i uredne, očito dobro uhranjene, sve s obućom na nogama, a njihova odjeća pokazuje da su iz bogatijih i materijalno-dobro situiranih obitelji.

To potvrđuje i druga slika F-13, također često rabljena u kontekstu odvođenja žena u jasenovački logor, koja prikazuje istu kolonu samo iz drugoga kuta, na kojoj žene nose bijele svežnjeve i kapute u rukama.

Na tim dvjema slikama posebnu pozornost privlači naoružani vojnik koji prati cijelu kolonu, jer on svakog i malo objektivnijeg analitičara nedoljivo podseća na partizanskog vojnika s tzv. »titovkom« (karakterističnom partizanskom kapom sa zvijezdom petokrakom) na glavi. No, budući da se ne zna gdje je snimljena fotografija, tko je točno na njoj, odakle je kolona krenula i koje je njezino krajnje odredište, sa potpunom se sigurnošću ne može ništa ustvrditi, ali cijeli prizor upućuje na zaključak kako je riječ o poslijeratnom odvođenju, najvjerojatnije, folksdojčerskih žena i djevojaka na prisilni rad u ondašnji Sovjetski Savez. Naime, prema istraživanjima Radne skupine za dokumentaciju Kulturne zaklade Donaušvaba iz Münchena (Herbert Prokile, Georg Wildmann, Karl Weber i Hans Zonleitner), jugoslavenske su vlasti nakon rata izručile sovjetskim vlastima za rad u rudarskim i indus-

trijskim oblastima u Ukrajini oko 12.000 pripadnika njemačke manjine, od kojih je bilo oko 4.000 žena između 18 i 40 godina (v. »Genocid nad njemačkom manjinom u Jugoslaviji 1944-1948«, Beograd, 2004). Svi su oni, prema istom istraživanju, muškarci odvojeni od žena transportirani u osam željezničkih kompozicija, od kojih je svaka bila sastavljena od četrdesetak teretnih vagona.

»Stotine tisuća ljudskih nogu...«

Međutim, »titovka« je kod gotovo svih autora o jasenovačkome logoru uglavnom zamijenjena ustaškom kapom, pa tako brojni autori bez ikakvih problema ističu kako slike prikazuju odvođenje žena u Jasenovac.

Tako i Vladimir Dedijer već na naslovnicu djela »The Yugoslav Auschwitz and the Vatican: the Croatian massacre of the Serbs during World War II« (Prometheus Books, Buffalo New York; Ahromen-Verlag, Freiburg, 1992) donosi fotografiju F-13, također na str. 243, s potpisom: »Srpske žene i djevojke na putu prema koncentracionom logoru.« Istu sliku s istim potpisom objavljuje i u knjizi: »Jasenovac - das jugoslavische Auschwitz und der Vatikan« (Ahriaman-Verlag, Freiburg, 1993), na str. 146 pod br. 1.

Premda nastoji argumentirano osporiti jasenovački mit, posebice što se tiče prešućene svakidašnjice i službenog broja žrtava, Mladen Ivezić u svom djelu »Jasenovac: brojke« (Vlastita naklada, Zagreb, 2003), preuzima fotokrivotvorinu F-13, pa na str. 94. donosi potpis: »Nepregledne kolone na cestama praćene hrvatskom vojskom...«

Za srpskopravoslavnog episkopa Atanasija Jevtića također nema

F12

● Kolona žena i djevojaka snimljena iz različitih kutova (F-12 i F-13) baš ni po čemu ne upućuje na zaključak o odvođenju u jasenovački logor

Kako je »titovka« zamijenjena ustaškom kapom

Cijeli prizor upućuje na zaključak kako je riječ o poslijeratnom odvođenju, najvjerojatnije, folksdojčerskih žena i djevojaka na prisilni rad u ondašnji Sovjetski Savez. Naime, prema istraživanjima Radne skupine za dokumentaciju Kulturne zaklade Donaušvaba iz Münchena, jugoslavenske su vlasti nakon rata izručile sovjetskim vlastima za rad u rudarskim i industrijskim oblastima u Ukrajini oko 12.000 pripadnika njemačke manjine, od kojih je bilo oko 4.000 žena između 18 i 40 godina.

rodna knjiga, Beograd, 1986) u sveku III. na str. 138. donosi: »Masovo odvođenje žena u koncentracioni logor Jasenovac.«

Web-stranica jasenovac-info.com u poglavljju »Jasenovac - Donja Gradiška, Industrija smrti 1941-1945« (Galerija Arhiva Republike Srpske) o fotografiji F-12 je kratka i jasnata: »Transportiranje u logor.«

Djelo skupine autora namijenjeno inozemnim posjetiteljima i čitateljima »Jasenovac Memorial Site« (Sposoredba njihovih opisa pokazuje

im djeca oduzeta, kolona žena na putu na prisilan rad u Njemačku.«

Isto to čini i Đorđe Đurić u ratku »Europom između žica« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac, 1973) na str. 60. s potpisom: »Na cesti Stara Gradiška - Okučani 1942. godine - Žene otpremaju na prisilan rad u Njemačku.« No, kao što je očito, on sliku locira, za razliku od prethodnog autora Trivunčića koji govori uopćeno i ne navodi gdje je ona načinjena. Usaporedba njihovih opisa pokazuje

da je na djelu uobičajeni i opće prihvaćeni odnos velikog broja autora prema tobožnjim »jasenovačkim« fotografijama, ali koji je u biti krajnje nepošten, u puno slučajeva i zlonamjerno krivotvoriteljski. Na djelu je, prvo, izostanak bilo kakve namjere ili barem pokušaja da se one znanstveno verificiraju i, drugo, ostvarivanje unaprijed zadano cilja, tj. vizualnog efekta pod svaku cijenu. Povijesnoj je istini u toj priči namijenjena potpuno beznačajna i sporedna uloga. Stoga je i spomenutim autorma u trima fotografijama F-11, F-12 i F-13 zapravo potpuno svejedno prikazuju li one kolonu žena na nepoznatome mjestu prema nepoznatome mjestu odredištu, ili na nepoznatome mjestu prema nepoznatome koncentracijskom logoru, ili na nepoznatome mjestu prema koncentracijskom logoru Jasenovac, ili iz Bosne u logor Jasenovac, ili iz logora Stara Gradiška prema Okučanima, ili bilo što drugo, jer su svjesni da su imali i danas imaju silno političko i medijsko pokriće. Znaju da su svima onima koji dovode pod upitnik njihove ničim dokazane tvrdnje danas u Hrvatskoj namijenjeni nimalo ugodni nazivi u javnosti: »gadovi«, »ustašoidi«, »revolucionisti« i sl.

NASTAVLJA SE

F-13 na str. 97. spominje fantastičan broj »ljudskih nogu«: »Od travnja 1941. ustaškom državom putuju vlakovima i pješice prema logorima smrti bezbrojne kolone. Stotine tisuća ljudskih nogu kreće posmrtnim koracima prema Jasenovcu, Jadovnu, Gradiški i drugim logorima uništenja.«

Antunu Miletiću je također dobro znano odredište kolone pa u djelu »Koncentracioni logor Jasenovac 1941-1945: dokumenti« (Na-

F-14 na str. 97. spominje fantastičan broj »ljudskih nogu«: »Od travnja 1941. ustaškom državom putuju fotografiju F-13 s potpisom: »Kolona žena iz logora Stara Gradiška na putu za prisilni rad u tudinu, ljetu 1942.« I u djelu Nataše Mataušić »Jasenovac 1941-1945. Logor smrti i radni logor« (Jasenovac - Zagreb, 2003) objavljena je ista fotografija i na naslovnici i na str. 106.

»Gadovi«, »ustašoidi«, »revolucionisti« i slični

Da su pojedi autori osjetili kako nešto ipak »ne stima«, dokazuje i treća fotografija, F-14, koja pokazuje početak iste kolone, ali bez »problematičnog« naoružanog vojnika-pratitelja. Njegovom eliminacijom puno je prihvatljiviji opis slike da je riječ o sprovodenju kolone na rad u Njemačku, kao što to čini Radovan Trivunčić u djelu »Jasenovac i jasenovački logor« (3. dopunjeno izdanje, Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac, 1972), koji objavljuje fotografiju na str. 19. s potpisom: »Nakon što su

● Ista kolona bez »spornog« naoružanog vojnika - pratitelja

FOTOKRIVOTVORINE O JASENOVACKOME LOGORU (6)

Ujugoslavenskoj, hrvatskoj i svjetskoj historiografiji tijekom više od šest desetljeća napisano je silno mnoštvo tekstova o jasenovačkome logoru, koji su popraćeni fotografijama. Budući da je broj autentičnih fotografija o logoru iz razdoblja 1941-1945. vrlo malen, jugoslavenske su se vlasti odmah nakon rata dale u fotokrivotvoriteljski posao. Plod tih nastojanja su danas »znanec« i »prepoznatljive« (tobozne) jasenovačke fotografije urezane u (pod)svjjet mnogih ljudi. Dostosimo neke od njih u nadi da će koristiti svima kojima je stalo do povijesne istine.

Tomislav Vuković

— U nedostatku izvornih fotografija iz jasenovačkoga logora i o jasenovačkome logoru brojni su se autori, kao što je očito iz dosadašnjih nastavaka, »snalazili« u slikovnim prikazima kako su znali i umjeli, ne vodeći pri tome preveliku brigu o njihovoj istinitosti i utemeljenosti ili o nekakvoj znanstvenoj metodologiji. Kao da im je najvažnije bilo veliko zlo koje se dogodilo prikazati još većim zlom a odgovornost za počinjene zločine protegnuti do neslućenih razmjera - na cijeli narod, na sve njegove naraštaje, i prošle i buduće. Stoga samo na prvi pogled zvuči gotovo nevjerojatno da su u jednoj, tobože, znanstveno mjerodavnoj knjizi o jasenovačkom logoru od gotovo 900 stranica objavljeni stihovi: »Srbin u Hrvatu spozna lažnog brata, života nam više nema uz Hrvata« (završetak pjesme Milke Babić: »Jasenovac 1941-1945«, dr. Milan Bulajić: »Jasenovac: ustashi logor smrti/srpski mit?«, Muzej žrtava genocida, Beograd, 1999, str. 863).

Komisije ne spominju prizor

Vođeni takvim »znanstvenim« motivima, brojni su autori jednostavno povezivali s Jasenovcem one fotografije koje su im se učinile prikladne, koje su smatrali što šokantnijima, koje su im slučajno došle »pod ruku«, koje su bile u skladu s unaprijed zadanim ciljem itd.

Jedna od njih je i F-15, o kojoj Nataša Mataušić u djelu »Jasenovac - fotomonografija« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac, 2008) piše: »Fotografiju leševa muškaraca ispred dvostrukog reda bodljikave žice koristila sam na svojoj već spomenutoj izložbi uz opis: 'Leševi logoraš nakon probaja 22. travnja 1945'. Što je u tom opisu sporno? Kao prvo, probaj je izvršen iz zgrade u istočnom dijelu logora koji nije bio ograden bodljikavom žicom (sva su isticanja moja, T. V.). U opisima logora nigdje se ne spominje ni drvena baraka koja bi se nalazila u tom dijelu logora (na fotografiji u centru gore). Nadalje, niti jedna od tri komisije za utvrđivanje zločina koje su bile u logoru sa zadatakom 'snimanja' zatečenog stanja ne spominju u svojim izvještajima ovakav prizor, koji zasigurno ne bi ostao nezabilježen. Osim toga, svi leševi koje su zatekli bili su u fazi raspadanja, što ovi na fotografiji nisu. Kada je snimljena ova fotografija, tko ju je snimio i da li ona doista pokazuje leševe u KL Jasenovac,

Opisi fotografija s unaprijed zadanim ciljem

F17

● Prizore izbjeglica - kozaračkih žena i djece - na fotografijama F-17 i F-18 neki autori krivotvoriteljski prikazuju kao prizore u jasenovačkome logoru

F18

Nije ulazio, ali je čuo krikove zatočenika!

Pod krivotvoriteljskim nastojanjem brojnih autora o Jasenovcu, kao što je već istaknuto, podrazumijeva se i proizvoljno i neutemeljeno opisivanje malobrojnih fotografija, koje su doista snimljene u logoru. Jedna je od njih, najčešće rabiljena u tom smislu, F-16, koja doista prikazuje dio jasenovačkoga logora - Ciglanu u kojoj su, nije teško već iz naziva zaključiti, zatočenici proizvodili cigle. I premda izjave tobožnjih svjedoka o spaljivanju zatočenika same jedna drugu pobijaju, to nije smetalo kasnije jasenovačke »znanec« i »svjedoke« da iznesu kategoričke tvrdnje.

Tako je Ilija Ivanović u djelu »Svjedok jasenovačkog pakla« (Jasenovac, Spomen-područje, 1988) napisao: »Ostaci peći za pečenje cigle koja je korištena kao krematorijska.«

Nikola Nikolić: »Jasenovački logor: u paklenom kotlu« (Vlastita naklada, Zagreb, 1968) objavio je na str. 91 fotografiju s potpisom: »Tunnel užasa smrti! Peći za spaljivanje zaklanih i živih. Isti ju je autor objavio i u svom djelu na slovenskome: »Taborišće smrti Jasenovac« (Borec, Ljubljana, 1969) na str. 77 s

potpisom: »Keramika«, predor strahot in smrti, kjer su sažigali mrtve i žive. Ta obrat je pričel delovati pozimi 1941. in je delal do spomladи 1942.« No, citirane se tvrdnje ne bi mogle odnositi ni na tzv. Piciljevu peć, koja je sagradena unutar logora u veljači 1942. i srušena već u svibnju iste godine. Naime, izjave »svjedoka« koji spominju brojku od nekoliko tisuća do 40.000 spaljenih pobijenih, živih i poluživih ljudi, žena i djece u Piciljevoj peći, ne samo da se temelje uglavnom na usmenoj predaji (»čulo se«), »pričalo

se« i sl.) nego su prepune proturječja i apsurga. No, to zasluzuje posebnu raspravu, ali za ilustraciju dobro je navesti barem jedan primjer. Zatočenik XY kao »svjedok« je nakon završetka rata ustvrdio: »Znam da je u logoru bila peć za spaljivanje zatočenika. Ja nikada nisam u tu prostoriju ulazio, ali sam čuo krikove zatočenika koji su odvođeni u tu peć i spaljivani...« Na prvi pogled sve je vrlo uvjerljivo i utemeljeno, osim što je »svjedok« doveden u Jasenovac 21. prosinca 1943., a Piciljeva je peć srušena prilično ranije - u veljači 1942!

šena, kao što je spomenuto, prilično ranije - u svibnju 1942!

SPC o »djeci u logoru«

Zločine nad djecom, ako se izuzmu patološki slučajevi, nijedan normalan ljudski razum nikada, ničim i nikako ne može, ne samo opravdati nego i razumjeti ili pokušati racionalno shvatiti. Nema tog općeg, višeg, ideološkog, revolucionarnog, političkog, nacionalnog, vjerskog, stranačkog, crkvenog ili bilo kojega

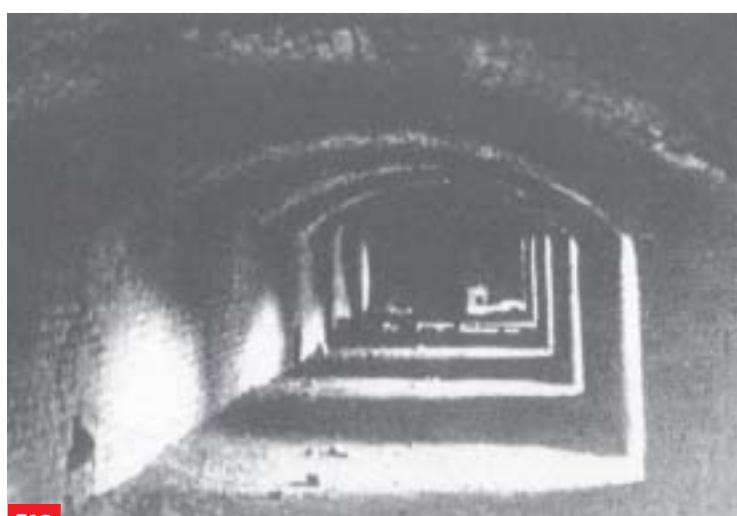
toga to moralno opravdano i ispravno? Tako je Ilija Ivanović u djelu »Svjedok jasenovačkog pakla« (Jasenovac, Spomen-područje, 1988) objavio sliku F-17, zapravo tek njezin dio, koja prikazuje veliku skupinu žena i djece na otvorenom, očito na nekakvoj livadi, s vrlo preciznim potpisom: »Kratak predah na putu u Jasenovac.« Druga fotografija, F-18, koja prikazuje isti prizor ali iz drugog kuta, objavljena je na internetskoj stranici Odbora za Jasenovac Arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne Crkve iz Beograda »jasenovac.info.com«, na kojoj je dobila još konkretnije značenje: »Djeca u logoru« (Odjeljak: »Jasenovac - Donja Gradina, Industrija smrti 1941-1945«, Galerija Arhiva Republike Srpske). O obje fotografije autorka Mataušić piše predmijevajući tek gdje bi one mogle biti snimljene: »Majke s djecom (srpsko pravoslavno stanovništvo - izbjeglice s Kozare) u sabirnom logoru kod Mlake, ili na sajmištu kod Daruvara, srpnja 1942« (Mataušić, isto, str. 202).

Dakle, gdje god bile snimljene spomenute fotografije, jedno je neprijepono: u Jasenovcu sigurno nisu. **NASTAVLJA SE**

F15

● Pomnim analizom fotografije F-15 sa sigurnošću se može ustvrditi da na njoj nisu snimljene žrtve probaja jasenovačkih zatočenika i da ničim nije uopće dokazana njezina veza sa jasenovačkim logorom, kako to tvrde neki autori

F16

● Na fotografiji F-16 doista je prizor iz jasenovačkoga logora (tzv. Ciglana), ali izjave o tobožnjem spaljivanju zatočenika prepune su proturječja i apsurga

FOTOKRIVOTVORINE O JASENOVAČKOME LOGORU (7)

Ujugoslavenskoj, hrvatskoj i svjetskoj historiografiji tijekom više od šest desetljeća napisano je silno mnoštvo tekstova o jasenovačkome logoru, koji su popraćeni fotografijama. Budući da je broj autentičnih fotografija o logoru iz razdoblja 1941-1945. vrlo malen, jugoslavenske su se vlasti odmah nakon rata dale u fotokrivotvoriteljski posao. Plod tih nastojanja su danas »znanec« i »prepoznatljive« (toboznje) jasenovačke fotografije urezane u (pod)svidjet mnogih ljudi. Donosimo neke od njih u nadi da će koristiti svima kojima je stalo do povijesne istine.

Tomislav Vuković

— Na kraju feljtona potrebno je reći kako su poslijeratne komunističke vlasti u Jugoslaviji izravno odgovorne za silno mnoštvo povijesnih krivotvorina, među kojima su, dakako, i fotokrivotvorine. One su novale različite komisije za istraživanje zločina na svim razinama: državnoj, republičkim, okružnim i gradskim, koje su, između ostaloga, imale zadaću pripremiti dokumentaciju ne samo o stvarnim nego i o toboznjim zločinima, u cilju eliminiranja svih ideoloških protivnika.

Komisije za zločine - zločinačke organizacije

U tome poslu utvrđivanje povijesne istine i nije im bilo u prvome planu jer im je, dakle, najvažnije bilo opravdati masovna smaknuća i uklanjanje iz javnoga života velikog broja političkih i svjetonazorskih neistomišljenika. Stoga se bez pretjerivanja može reći da su te komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u velikoj mjeri bile zločinačke organizacije jer su svojim potpisima izravno krije za smrt tisuće nevinih osoba, bez obzira što su nakon toga njezini članovi dugi niz godina bili, koje li ironije, pravni uglednici u jugoslavenskom (i hrvatskome) javnom životu zauzimajući i vrlo visoke pozicije u promicanju tzv. države prava i zakona. Imajući u vidu i silno mnoštvo ideoloških poslušnika: znanstvenika, »(pro)boraca«, književnika, novinara, sitnih partizanskih dužnosnika, dudvoravatelja, karijerista, toboznjih svjedoka i sličnih, ne treba se čuditi zaplanjujući kolici krivotvorina, ne samo o jasenovačkome logoru, broju žrtava u njemu i sličnim, uvjetno rečeno, »visokim« temama, nego i krivotvorina o običnim, široj javnosti nepoznatim ljudima.

Krivotvoriteljska »magna charta«

Konkretno i vezano za našu temu, knjižica »Zločini u logoru Jasenovac« (koju je izdala Zemaljska komisija za istraživanje zločina okupatora i njihovih pomagača g. 1946. u Zagrebu) je »magna charta«, vrelo i inspiracija, početak i zadaća krivotvoriteljstva vezanog za jasenovački logor. Kakve znanstvene mjerodavne sadržaje ona nudi, najbolje govore njezini objavljeni reci:

Besramno manipuliranje dječjim stradanjima

F19

F20

F21

F22

● Krivotvoriteljska »poslastica« su fotografije F-19, F-20, F-21 i F-22, koje pojedini autori redovito stavljaju u kontekst jasenovačkoga logora, iako je dokazano da su na njima prizori iz Dječjeg doma u Jastrebarskom.

»Neki svjedoci tvrde (sva su isticanja moja, T. V.) da je u Jasenovcu postojao stroj u kojem su ustase gnječili ljudi, dapače i 'pila', kojom su žive ljudi prepili« (isto, str. 27).

»Jednom sam prilikom čuo kako se jedan ustaški stražar, stariji čovjek, imenom Jozo, hvalio pred svima kako je njemu pravi užitak kad kolje partizansku djecu i kako on za zabavu pokolje svaku večer 10-20 djece« (isto, str. 25-26).

»Za ono deset dana pokopao sam s drugovima oko 3000 lešina« (isto, str. 25).

»Saznao sam od prijašnjih starih logoraša, očevidača (?), kako su ustaše jednoj trudnoj ženi rasporili trbu i izvadili djelete, a drugoj netrudnoj otvorili trbu, pa joj to dajete u trbu ugurali« (isto, str. 27).

»Bio sam prisutan kada je Mujica izrezao jednoj žrtvi na leđima kajše kao uzde i onda je tjerao okolo na-težući je za uzde« (isto, str. 25).

Knjižica »Zločini u logoru Jasenovac« (koju je izdala Zemaljska komisija za istraživanje zločina okupatora i njihovih pomagača g. 1946. u Zagrebu) je »magna charta«, vrelo i inspiracija, početak i zadaća krivotvoriteljstva vezanog za jasenovački logor.

»Prema iskazima svjedoka, broj žena i djece (spaljenih u tzv. Pici-ljevoj peći, op. T. V.), koji su doveđeni iz logora u Staroj Gradiški, kreće se oko 5000, a žena i djece, koji su doveđeni iz drugih logora i krajeva penje se na 10000« (isto str. 48).

»Nadalje su ubijali metanjem drvenih klinova u usta. Klin se stavio u usta okomito, a tada bi ustaša udario sjekirom po bradi i klin je izašao napolje na tjemenu« (isto, str. 24).

»Navodimo niže nekih pedesetak masovnih zločina, koje su ustaše počinili u Jasenovcu, pa ako broju žrtava, koje su stradale kod tih poljaka, pribrojimo one zatočenike, koji su stradali pojedinačno, **dobit ćemo cifru od oko 500-600.000**« (isto, str. 38).

Cijelo komisijino izvješće, sa-stavljeno u Zagrebu 15. studenog

1945. a objavljeno u citiranoj knjižici, potpisali su predsjednik komisije dr. Venceslav Celigoj i tajnik dr. Ante Štokić, nakon čega se krenulo u potragu za dokazima pod svaku cijenu (pa i krivotvoriteljsku). Stoga se npr. ne treba čuditi da su slike pogubljenja dvojice uhićenih slovenskih partizana odrubljivanjem glava od strane njemačkih vojnika (v. F-2, F-3 i F-4 u drugom nastavku feljtona) smještena u jasenovački logor, jer je komisija u knjizi o Jasenovcu doslovce objavila: »Zatim su ubijali udarcima sjekire po vratu« (isto, str. 24).

Popis samo prijezira dostoјnih

(Foto)krivotvoritelji u silnom nastojanju da dokažu svoju ideološku vjernost i »savjesnost« pogazili su sve granice moralnosti i ljudskoga dostojarstva besramno ma-

nipulirajući čak i dječjim patnjama. Konkretno, slike F-19, F-20, F-21 i F-22 stavljali su u kontekst jasenovačkoga logora znajući da one nemaju nikakve veze

s njime jer su snimljene na potpuno drugome mjestu. S takvim »znanstvenicima« doista nema smisla raspravljati nego ih treba samo s gnušanjem i prijezirom spomenuti i (ne njima, jer od toga nema nikakve koristi, nego javnosti) tek spomenuti kako je riječ o fotografijama iz Dječjeg doma u Jastrebarskom. Tu je temu temeljito obradio Čiril Pe-tešić u knjizi »Dječji dom Jastrebarsko: dokumenti (1939-1947)«, (Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990), argumentirano pobijajući sve monstrozne tvrdnje o toboznjem ubijanju djece u njemu, njihovu sakraćenju, vađenju njihovih očiju ili stavljajući soli na njihove rane od tamošnjih djetlatnika i posebice katoličkih redovnica.

Na tom popisu dostoјnih samo prijezira na prvome je mjestu svjet-

pravoslavna internetska stranica objavljuje i sliku F-21, također »ilustrirajući« jasenovački logor.

Istu je sliku u poglavlju o Jasenovcu i Staroj Gradiški objavio na str. 46, s potpisom: »Roditelji su im ovedeni u Njemačku a djeca su bila prepuštena stradanju«, i Đorđe Đurić u djelu »Europom između žica« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac, 1973).

Radovan Trivunčić objavljuje slike F-19 u dva svoja uratka o Jasenovcu, najprije u djelu iz g. 1972: »Jasenovac i jasenovački logor« (Spomen-područje Jasenovac, Jasenovac), na str. 35. s potpisom: »Djeca bez majki u logoru«, a dvije godine kasnije i u djelu »Jasenovac« (Spomen-područje Jasenovac, 2. izdanje, 1974) na str. 34, s istim potpisom.

Ovome popisu svakako ne pripada Mladen Ivezić, jer on u svom djelu: »Jasenovac: brojke« (Vlastita naklada, Zagreb, 2003), nastoji osporiti uvrijedljene i nametnute jasenovačke mitove, ali i on, očito, nasjeda na fotokrivotvorinu F-19, pa je u predgovoru između str. XXVI. i XXVII. objavljuje s potpisom: »Iz antifašističkih slikovnica, dobro uhranjena djeca«.

Nakon svih ovih podataka, koji se trebaju još kritički temeljiti raspraviti, nadopuniti i pojasniti, svi kojima je stalo do povijesne istine morali bi se zapitati: Kako učinkovito upozoriti ne samo hrvatsku nego i svjetsku javnost na silno mnoštvo krivotvorina (fotokrivotvorine su tek njezin manji dio) u novijoj historiografiji, je li to uopće moguće učiniti i kako? Ta zadaća, sigurno, prelazi okvire ne samo pojedinaca nego i pojedinih znanstvenih ustanova, i nije ju moguće ostvariti bez volje i svekolike potpore vladajućih političkih struktura (tj. državnih vlasti). Njima, nažalost, kao da odgovara sadašnja, u velikoj mjeri krivotvorena percepcija novije hrvatske povijesti u svijetu!

ZAVRŠETAK

Na slici je Ruža Petrović iz Režanaca!

F8

— Nedavno je u rubrici 'Fotokrivotvorine o Jasenovcu' objavljena i slika F-8. Osoba na toj slici doista nema s Jasenovcem nikakve veze! Riječ je o Ruži Petrović iz sela Režanci, župa i općina Svetvinčenat u Istri! U ratu, dok se vraćala iz šume, kamo je radnicima ponijela ručak jer su tamо vršili pšenicu, uhvatila ju je njemačka patrola, sprove u komandu u Svetvinčenat i tamo je komandant donio kratku presudu: Vodite je i strijeljajte! Dva su je njemačka vojnika povlačila izvan naseljenog mjesta i uživo joj bajunetom izvadili oba oka! Kad je ujutro,

još napola živa, nađena, prvu joj je pomoći pružila Fuma Milovan, majka buduće trojice svećenika, od kojih je najmlađi danas biskup Ivan Milovan. Zaprežnim kolima prebacila ju je u Vodnjan na hitnu pomoći, otuda je prebačena u bolnicu u Pulu i tamo joj je spašen život. Živjela je još više godina nakon rata, osobno sam je poznavao i bio u njezinoj kući - ona je obavljala sve kućne poslove i nesmetano se kretala. Na mjestu zločina postavljen joj je spomenik - veliki granitni blok, jedna ulica naše župe nosi njezino ime, a donedavno i dom za nezbrinutu djecu u Puli. Kao zahvalu za pruženu pomoći, pred kraj rata partizani su složili u jamu Antuna Milovana, supruga spomenute Fume, oca buduće trojice svećenika, istaknutog vjernika i vatreng na rodnjaku!

Milan Milovan, župnik